

Panium — Beş Nömrə

Xalqının Zorakıları: Romaanın Peyğəmbərlikdə Ucaldılması və Süqutu

Jeff Pippenger

2025-03-05

Daniel kitabı diqqətəlayiq bir peyğəmbərlik hekayəsini açır; burada 2-ci fəslin metal heykəindən 11-ci fəslin mürəkkəb hökmdar münəqqışələrində onun görüntüləri boyunca uzanan təkrar və genişlənmə prinsipi toxunur. Bu çərçivə daxilində inandırıcı bir qənaət meydana çıxır: e.ə. 31-ci ildə Aktium döyüşü, e.ə. 30-cu ildə Misirin süqutu ilə nəticələnərək, Daniel 11:25, 26-nın həlledici bir yerinə yetməsi kimi dayanır və bütöhrəst Romanın 360 illik hökmdarlığının başlanğıcını qeyd edir.

Daniel 11, e.ə. 323-cü ildə Böyük İsgəndərin ölümündən sonra imperiyaların yüksəlişi və süqutu ilə başlayır. Lakin 14-cü ayədə bir dönüş baş verir. Təxminən e.ə. 200-cü ildə, III Antiox (Maqnus) uşaq-padşah V Ptolemeyə qarşı Paniyon döyüşünə hazırlaşarkən, Roma sadəcə kənar müşahidəçi kimi deyil, “sənin xalqının qarətçiləri” kimi müdaxilə etdi. Ellinistik qarışıqlıq içində Misirin buğda təchizatını təmin etmək qayğısı ilə Roma, İkinci Makedoniya müharibəsi (e.ə. 200–197) zamanı öz nüfuzunu nümayiş etdirdi və bununla da onun peyğəmbərlikdəki roluna zəmin hazırladı.

Yəhudilər Üzərində Romanın Hökmdarlığı

Eramızdan əvvəl 63-cü ilə keçək; 16-cı ayə, Pompeyin Yerusəlimə hücum edib Ən Müqəddəs Yərə daxil olduğu və “əzəmətli ölkə” üzərində Roma hakimiyyətini bərqərar etdiyi zaman yerinə yetir. Buradan etibarən 17–22-ci ayələr Roma xadimlərinin ardıcılığını izləyir: Pompeyin şərq yürüşləri, Yuli Sezarın fəthləri və e.ə. 44-cü ildə qətlə yetirilməsi, Avqust Sezarın vergi yığan hakimiyyəti (Luka 2:1-də qeyd olunduğu kimi) — eramızın 14-cü ilində sona çatan — və “əhdin hökmdarı”nın sındırıldığı eramızın 31-ci ilində Məsihin çarmıxa çəkilməsinə nəzarət edən Tiberi. Pompeydən Yerusəlimdə başlayıb eramızın 70-ci ilində Titə qədər Yerusəlimdə uzanan peyğəmbərlik xətti, Allahın xalqı üzərində Romanın hökmdarlığı xəttini ortaya qoyur.

Məbədin bir Roma generalı tərəfindən murdarlanması ilə başlayıb, bir Roma generalının məbədi dağıtdığı sonluğa qədər uzanan xətt Alfa və Omeqanın möhürünü daşıyır. Murdarlıqla başlayıb dağıntı ilə bitən tarixi xətt, həmçinin Özü barəsində belə deyənin murdarlanmasını və məhvini də ehtiva edir: “Bu məbədi dağıdın, Mən onu üç günə bərpa edəcəyəm.” Həqiqət ibrani əlifbasının birinci, on üçüncü və son hərfindən ibarətdir və Pompeylə başlayıb Titusla bitən xətt, Məsihin əhdi təsdiq etmək üçün gəlmiş həftənin tam ortasında ucaldılmış üç çarmıxın ortası ilə təmsil olunan, ortadakı bir məbədin dağıdılmasını da öz içinə alır. On altıncıdan iyirmi ikinci ayələrədək həqiqətin möhürünü daşıyan bir peyğəmbərlik xəttini təmsil edir. Ayələrin təmsil etdiyi tarix daxilində mühüm peyğəmbərlik xətlərindən bir neçəsi vardır, lakin bu xəttin əsas mövzusu Romanın yəhudilər üzərində hökmdarlığıdır.

İttifaqlar və Müqavilələr

23-cü ayə “təkrar edir və genişləndirir”; geri dönərək e.ə. 161–158-ci illərə, Yəhudanın Makkabi rəhbərliyi altında yəhudilərin Roma ilə bir ittifaq bağladıkları dövrə işarə edir (1 Makkabilər 8). Bu, Romanın imperiya quruculuğunda özünəməxsus strategiyasını — müqavilələr və ittifaqlar vasitəsilə fəth etmə üsulunu, özündən əvvəlkilərdən fərqli olan bir metodu — önə çıxarır. 24-cü ayə bu mərhələni yekunlaşdıraraq qeyd edir ki, Roma “öz hiylələrini qalalardan, bir müddətədək, əvvəlcədən düşünəcəkdİ.”

Onunla bağlanan ittifaqdan sonra o, hiylə ilə hərəkət edəcək; çünki az sayda bir xalqla irəli çıxacaq və qüvvətlənəcək. O, vilayətin ən bərəkətli yerlərinə belə arxayınlıq içində girəcək; atalarının da, atalarının atalarının da etmədiyini edəcək; qəniməti, talanı və sərvəti onların arasında bölüşdürəcək; bəli, bir müddətə qədər qalalara qarşı öz tədbirlərini quracaq. Daniel 11:23, 24.

Bir Müddət Üçün

“qarşı” kimi tərcümə olunan söz “-dən” kimi də başa düşülə bilər. Roma öz hiylələrini “-dən” qabaqcadan xəbər verir. Ayədəki “-dən” sözü, imperiyanın siyasi və hərbi ürəyi olan Roma şəhərini onun strategiyalarının əsası kimi göstərir. “Vaxt” peyğəmbərlik mənasında 360 ildir; bu müddət Aktiumdan sonra Misirin e.ə. 30-cu ildə süqut etməsi ilə başlayır və Konstantinin Romanı Konstantinopol naminə tərk etdiyi 330-cu ildə başa çatır.

25-ci və 26-cı ayələr diqqəti bilavasitə Aktiumun özünə yönəldir.

Və o, böyük bir ordu ilə cənub padşahına qarşı öz qüdrətini və cəsarətini oyadacaq; cənub padşahı da çox böyük və qüvvətli bir ordu ilə döyüşə qalxacaq; amma dayana bilməyəcək, çünki ona qarşı hiylələr quracaqlar. Bəli, onun süfrəsinin payından yeyənlər onu məhv edəcəklər, ordusu isə sel kimi yayılacaq; və çoxları qılıncdan keçirilərək yıxılacaqlar. Daniel 11:25, 26.

e.ə. 31-ci ildə Oktavian, “şimal padşahı” kimi Romanı təmsil edərək, “cənub padşahı” olan Kleopatrının Misirinə qarşı möhtəşəm bir dəniz toqquşmasında qüvvələrini səfərbər etdi. Antoninin və Kleopatrının “çox böyük və qüdrətli ordusu” strateji “hiylələr” (Aqrippanın taktikalrı) və xəyanətlər — Antoninin müttəfiqlərindən baş verən tərəfkeşlik dəyişmələri və Kleopatrının döyüşün ortasında geri çəkilməsi — nəticəsində sarsıldı. e.ə. 30-cu ilə qədər Misir Romanın bir əyalətinə çevrilmişdi və bununla bütpərəst Romanın mübahisəsiz hökmranlığı başlanmışdı. e.ə. 30-cu ildən 330-cu ilə qədər olan bu 360 illik dövr, Daniel 8:11-də öncədən bildirildiyi kimi, Konstantinin dəyişiklik edərək həmin istehkamı “yerə yıxmasına” qədər, mərkəzi öz ilkin qalasında olan Romanın üstünlüyü ilə uyğunluq təşkil edir.

Bəli, o, özünü hətta qoşunun Rəisinədək ucaltdı; Onun vasitəsilə gündəlik qurban aradan qaldırıldı və Onun müqəddəs məkanının yeri yerlə-yeksan edildi. Daniel 8:11.

Konstantin Roma şəhərini Konstantinopol şəhəri uğrunda kənara qoyduqda, o, Roma şəhərində papanın kilsəsinin Roma şəhərinin təmsil etdiyi hakimiyyət kürsüsünü ələ keçirməsi üçün açıq qalan bir hakimiyyət boşluğu buraxdı. Bu hərəkət Vəhyin on üçüncü fəslinin ikinci ayəsini yerinə yetirdi.

Və mənim gördüyüm vəhşi heyvan bəbirə bənzəyirdi; ayaqları ayının ayaqları kimi, ağzı isə aslanın ağzı kimi idi; əjdaha ona öz qüdrətini, taxtını və böyük hakimiyyət verdi. Vəhy 13:2.

Daniel 8-də, hər ikisi də “müqəddəs məkan” kimi tərcümə olunan iki fərqli ibrat sözü, Daniel kitabında müqəddəs məkanın hekayəsini bir-birindən fərqləndirir. Daniel kitabı, Məsihin və Şeytanın yer üzündəki təmsilçilərində göstərildiyi kimi, Məsihlə Şeytan arasındakı müharibəni təsvir edir. Şeytanın yer üzündəki təmsilçisi olan Babil, Daniel kitabının başlanğıcında Yerusəlimi fəth edir, on birinci fəslin qırx beşinci ayəsində isə Yerusəlim Babili fəth edir. Yerusəlim şəhəri və Babil şəhəri ilə təmsil olunan padşahlıqlar “qüvvət sığınacaqlarıdır.” Babil və Yerusəlim şəhərləri hər ikisi qüvvət sığınacağıdır və onların hər ikisinin də şəhər daxilində öz məbədləri vardır. Panteon məbədi Roma şəhərindədir və Yerusəlimdəki məbəddə peyğəmbərlik nəqlində onun qarşılığıdır. Babil və Roma şəhəri Yerusəlimin saxtalaşdırılmış qarşılığıdır.

Daniel 8-də iki ibrat sözü vardır: 11-ci ayədə “miqdash” sözü işlədilir; burada kiçik buynuz (bütperəst Roma) Konstantinin 330-cu ildə köçməsi zamanı “onun məbədinin yerini” (Roma şəhərini) yerə çırpır. Digər söz isə 13 və 14-cü ayələrdə işlədilən “qodesh” sözüdür; burada Allahın məbədi 2300 gündən sonra təmizlənməyi gözləyir. Hər iki söz “müqəddəs məbəddə” kimi tərcümə olunsada, “miqdash” həm Allahın qalasını, həm də bütperəst bir qalanı ifadə edə bilər, halbuki “qodesh” Müqəddəs Kitabda yalnız Allahın məbədini ifadə etmək üçün işlədilir.

Daniel 11:31-də “qüvvət məbədi” (Roma şəhəri) barbarlar və vandallar Roma şəhərinə müharibə gətirdikcə murdarlanır. Ayədəki “qollar” 496-cı ildə Klovis ilə başladı və papalıq Roması 538-ci ilə qədər tam yüksəlişə çatana, Ostroqotlar şəhərdən qovulana qədər davam etdi.

Aktiumdan gələn peyğəmbərlik xətti 330-cu ildən də o tərəfə uzanır. 30-cu ayədəki “Kittim gəmiləri” 455-ci ildə Romanı talan edən Genserixin rəhbərliyi altındakı vandalları göstərir və bununla Qərbi Romanın süqutuna işarə edir. Bundan sonra Papa Romanı yüksəlir və 538-ci ildən 1798-ci ilədək hökmranlıq edir; 1260 il boyunca, ta ki Napoleonun generalı Berthier Pius VI-nı əsir almaqla “ölümcül yara”nı endirənədək. E.ə. 30-cu ildən 330-cu ilədək davam edən bütperəst Romanın 360 ili, papa Romanının 1260 ilini əks etdirir; onların hər biri üçüncü bir maneə (Misir, Ostroqotlar) aradan qalxdıqda başlayır.

Müasir “şimlənin padşahı” 40-cı ayədə meydana çıxır. 1989-cu ildə papalıq, Reyqanın ABŞ-ı ilə gizli ittifaq quraraq (döyüş arabaları, gəmilər və atlılarla simvolizə olunan), “cənubun padşahı” olan SSRİ-ni (ateizm/kommunizm) devrir. 41-ci ayə papalığın “şanlı ölkə”ni fəth etdiyini göstərir — protestant ABŞ-ı katolik ABŞ-a çevirməklə — 42-ci və 43-cü ayələr isə Misirlə təmsil olunan Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (əjdaha), Vatikan (vəhşi heyvan) və Amerika Birləşmiş Ştatlarından (yalançı peyğəmbər) ibarət üçqat birliyə təslim olduğunu göstərir və bununla dünyanı Armageddona doğru yönəldir. 45-ci ayə bu qüvvənin sonunu, “ona kömək edəcək heç kəs olmadan”, xəbər verir; onun yarası qırx birinci ayədə sağaldılır, lakin aqibəti qırx beşinci ayədə möhürlənir.

Eramızdan əvvəl 31-ci ildə Aktium 25 və 26-cı ayələrin mərkəzindədir və Romanın öz müqəddəs məkan-qalasından 360 illik hökmranlığını başladır. On dördüncü ayə bir qeyd-şərt olaraq nəzərə alınmaqla, on altıncı ayədən otuz birinci ayədə papalıq Romasına keçidədək olan bütperəst Roma

hekayəsi bütperəst Romanın tam xəttidir. Həmin xətt üç hissəyə bölünür. On altıncı ayədən iyirmi ikinci ayəyədək Romanın qədim İsrail üzərində hökmranlığı xəttidir. İyirmi üçüncü və iyirmi dördüncü ayələr Romanın hərbi qüdrətlə birlikdə ittifaqlar və müqavilələr vasitəsilə fəth edərkən tətbiq etdiyi imperiya quruculuğu fəaliyyətini müəyyən edir. İyirmi dördüncü ayədən otuz birinci ayədəki son ifadəyədək olan hissə, Romanın özünü ucaltdığı, ardınca isə süqutun gəldiyi bir dövrü təmsil edən iki hissəli bir xəttidir.

“Təyin olunmuş vaxt” 330-cu ildə 360 ilin tamamlanmasıdır. İyirmi yeddinci ayədən otuz birinci ayənin son ifadəsinədək olan hissə, hansı ki, viran qoyan iyrənclik kimi təmsil olunan papalıq hakimiyyətinin 538-ci ildə taxta çıxarıldığı zamanı müəyyən edir, bütperəst Romanın tarixidir; bu, üç yüz altmış illik ali hökmranlıq dövrü kontekstindədir və bunun ardınca tədrici süqutun iki yüz səkkiz ili gəlir.

Buna görə də iyirmi dördüncü ayədəki “vaxt” e.ə. 31-ci ildə cənub padşahının şimal padşahının hakimiyyət sahəsinə əlavə edilməsi ilə başlayır və 330-cu ildə şimal padşahının şərqə və qərbə bölünməsi ilə başa çatır. 330-cu ildən 538-ci ilə qədər bütperəst Roma tədricən dağılır. Bütperəst Romanın süqutunun müxtəlif mərhələləri ilə bağlı müxtəlif peyğəmbərlik eyniləşdirmələri, peyğəmbərlik tələbəsinə Allahın peyğəmbərlik Kəlamını tanımağa imkan verən peyğəmbərlik dayaq nöqtələridir. Daniel on birinci fəslin on dördüncü ayəsinin yerinə yetməsində Roma görüntünü təsbit edir və bunu etdiyi yollardan biri də məhz öz süqutu vasitəsilədir. Ayədə deyilir: “sənin xalqının soyğunçuları da görüntünü təsbit etmək üçün özlərini ucaldacaqlar; lakin onlar yıxılacaqlar.”

Roma Kittim gəmiləri tərəfindən hücumə məruz qaldıqda və bundan sonra cənuba hücum etdikdə, bu nə əvvəlki kimi idi, nə də sonrakı kimi; çünki buradan etibarən Roma hakimiyyətinin süqutu təsvir olunur. Vəhy kitabının səkkizinci fəslində yer alan yeddi şeypurun ilk dördü, konkret olaraq, nəticə etibarilə 476-cı ilə qədər Qərbi Romanı sona çatdıran dörd əsas qüvvəni təsvir edir. Görmə, xalqının qarətçiləri özlərini ucaldıb sonra yıxıldıqları zaman bərqərar edilir. Peyğəmbərlik görməsi Romanın süqutu çərçivəsi üzərində təsvir olunur. Qərbi bütperəst Roma 330-dan 538-ə qədər süqut etdi. Papalıq Romanı 1798-ci ildə süqut etdi. Beşinci və altıncı şeypurun tarixində Şərqi Roma 1453-cü ildə Osmanlı türklərinin əlinə keçərək süqut etdi. Bu üç süqut, xalqının qarətçiləri vasitəsilə bərqərar edilən görmənin bir hissəsidir.

Ayədə belə deyilir: “Sənin xalqının soyğunçu oğulları da görüntünü təsdiq etmək üçün özlərini ucaldacaqlar; lakin yıxılacaqlar.” Eramızdan əvvəl 31-ci ildən eramızın 330-cu ilinə qədər bütperəst Roma dünya üzərindəki hökmranlığında “özünü ucaltdı”. 330-cu ildən 538-ci ilə qədər bütperəst Roma, günah adamının Allahın məbəbində oturub özünü Allah elan etməsinə hazırlıq üçün tənəzzülə uğradı. 538-ci ildən 1798-ci ilə qədər papalıq hakimiyyəti “özünü ucaltdı” və 1798-ci ildə yıxıldı. Eramızdan əvvəl 31-ci ildən eramızın 330-cu ilinə qədər Qərbi Roma Roma imperiyasının mərkəzi olduğunu “ucaltdı”, 330-cu ildən 476-cı ilə qədər isə süqut etdi. 330-cu ildə Konstantin Konstantinopolun Şərqi Romanın mərkəzi olduğunu ucaltdı və 1453-cü ildə Şərqi Roma süqut etdi. Romanın müxtəlif təmsillərinin dövrlərinin hər biri Romanın ucaldığı bir dövrə, ardınca isə onun süqutunu göstərən bir dövrə malikdir, çünki “sənin xalqının soyğunçu oğulları görüntünü təsdiq etmək üçün özlərini ucaldacaqlar; lakin yıxılacaqlar.”

“Quldurlar” kimi tərcümə edilən ibrani sözü, kökün əsas mənasına — ciddi şəkildə “quldurlar”dan (bu isə oğurluq mənasını ehtiva edir) daha çox yarib keçmək və ya pozmaq mənasına — daha yaxın uyğun gəldiyi üçün, “sındıranlar” kimi tərcümə edilməsi daha məqsədəuyğundur. Bu termin yalnız mal oğurlayanları deyil, hüdudları, qanunları və ya əhdləri parçalayanları ifadə edir. Müqəddəs Kitab peyğəmbərliyində sındıran Romadır, baxmayaraq ki, on dördüncü ayədə bu söz “quldurlar” kimi tərcümə olunmuşdur. Danielin ikinci fəslində Roma dəmir səltənətidir, sonra isə yeddinci fəsildə dördüncü vəhşi heyvan da Romadır.

Bundan sonra gecə görüntülərində gördüm; və bax, dördüncü bir vəhşi heyvan var idi—qorxunc, dəhşətli və son dərəcə güclü; onun böyük dəmir dişləri var idi: o, udur, parça-parça edir və qalanını ayaqları ilə tapdalayırdı; və o, özündən əvvəlki bütün vəhşi heyvanlardan fərqli idi; və onun on buynuzu var idi. Daniel 7:7.

Dördüncü vəhşi heyvan — yəni Roma — “dəmir” dişlərə malikdir, çünki o, ikinci fəsildə dəmir kimi təsvir olunan həmin dördüncü padşahlıqdır. Yeddinci ayədə Romanın dördüncü vəhşi heyvanı “parça-parça edir”, və o parça-parça edəndə “qalanı ayaqları ilə tapdalayırdı”. Roma vəhşi heyvanı dəmir padşahlıqdır və parça-parça etmək, qalanı isə tapdalamaq xüsusiyyəti təqib əməlini ifadə edir. Qədim İsrailin üzərinə gətirilən təqib bir “əlamət” idi.

Bundan başqa, bütün bu lənətlər sənin üzərinə gələcək, səni təqib edəcək və səni yaxalayacaq, nəhayət həlak olana qədər; çünki sən Allahın Rəbbi olanın səsini qulaq asmadın ki, Onun sənə əmr etdiyi əmrlərini və qaydalarını yerinə yetirəsən. Və bunlar sənin üzərində bir əlamət və bir heyrət olacaq, sənin nəslinin üzərində də əbədilik. Çünki hər şeyin bolluğuna baxmayaraq, sən Allahın Rəbbi olana sevinclə və ürək şadlığı ilə xidmət etmədin; buna görə də Rəbbin sənin üzərinə göndərəcəyi düşmənlərinə acılıqda, susuzluqda, cılpaqlıqda və hər şeyin yoxluğunda xidmət edəcəksən; və o, səni həlak edənədək boynuna dəmir boyunduruq qoyacaq. Rəbb uzaqdan, yerin ucqarından, qartalın uçduğu kimi sürətlə sənin üzərinə bir millət gətirəcək; elə bir millət ki, onun dilini anlamayacaqsan; sərt simalı bir millət ki, nə qocaya hörmət göstərəcək, nə də gəncə lütf edəcək. Qanunun Təkrarı 28:45–50.

Qədim İsrailin üsyanı nəticəsində onların üzərinə gələn lənətlər “əlamət və heyrət” olacaq, “sənin nəslinin üzərində əbədi olaraq” qalacaqdı. Lənət onların üzərinə “siması sərt olan bir millət” vasitəsilə gətiriləcəkdə. Yeddinci fəsildə “parça-parça edib qalanı tapdalayan” dəmir dişli vəhşi heyvan həm də İskəndərin padşahlığının bölünməsindən irəli gələn dördüncü padşahlıqdır və Qanunun Təkrarı kitabında Musa ilə olduğu kimi, həmin padşahlıq da qədim İsrailin dilini anlamayacağı bir millətdir. Danielin səkkizinci fəslindəki Roma padşahlığı siması sərt olan bir millət və başqa dildə danışan bir millətdir.

İndi isə o qırıldığına görə və onun yerinə dördü qalxdığına görə, həmin millətdən dörd padşahlıq qalxacaq, lakin onun qüdrəti ilə deyil. Onların padşahlığının axır zamanında, təqsirkarlıq dolub tamam olanda, siması sərt olan və qaranlıq kəlamları anlayan bir padşah qalxacaq. Daniel 8:22, 23.

“Xalqının soyğunçuları (dağıdanları)” görüntünü bərqərar edir; onlar özlərini ucaldırlar və yıxılırlar. Dördüncü dəmir padşahlıq bütperəst Roma idi; o, özünü ucaltdığı zaman ali hökmranlıq

edirdi, lakin onun son süqutu görüntünü bərqərar edən peyğəmbərlik xarakteristikasına çevrildi. Onlar dağıdanlardır, çünki təqib vasitəsilə Allahın xalqını tapdalayırlar.

Bu araşdırmanı növbəti məqalədə davam etdirəcəyik.